

KOVÁCS ISTVÁN
Móser Zoltán üzenetei
Varsó-albuma tükrében

Az 1960-as évek második felében Móser Zoltán tudatosította bennem az Eötvös Kollégium diákjai közül, hogy a bentlakásos bölcsészközösségben nemcsak a költészetet lehet művészi szinten művelni, hanem a fotózást is. Amikor mi, kollégista költők az *Elérhetetlen föld* című antológiát szerveztük, szerkesztettük, ő a „képírás” poétájának számított. Meg is fordult a fejünkben, hogy fényképeivel kellene a „kilencek” verseit illusztrálni. Mivel a kötet kiadása reménytelennek tetszett, felelőtlenségnek éreztük a kéréssel hozzá fordulni. Én azonban később megkértem, készítsen rólam portréképet *Havon forogó ég* címmel összeállított verseskötetemhez. A kollégiumi mosdóból kidobott, ezüstje-vedlett tükörbe kellett nézmem. A fénykép elkészülte után meglepve éreztem, hogy a himlőhelyes tükörből egészséges magabiztossággal nézek ki a nagyvilágba...

Azóta is mintha onnan, az idő foncsorán túlról kísérem figyelemmel pályájának alakulását. Immáron négy évtizede. Móser Zoltán mindennapi életének, kivételes színvonalú művészi, művelődéstörténeti, kultúraszervezői, pedagógiai tevékenységének kulcsszava: a munka. Nemzedékemből kevés olyan munkabíró embert ismerni, mint ő. Bármit tesz, a tökéletességre törekvő igényesség jellemzi. Jelentse az portrék készítését – a XX. század keselyükarmaival felszántott arcú öregasszonytól a reményvesztetten mosolyogni próbáló Illyés Gyuláig, Mészöly Miklós égboltba metszett arcélig s az éppen Mészöly tárgyai és tájai kapcsán az alkotótárs, Polcz Alaine szép magábanvalóságáig...

Móser Zoltán egységes magyar és közép-európai kultúrában gondolkodik. Bizonyoság rá a Szent László ki-

rályt ábrázoló templomfreskók megörökítése szerte a Kárpát-medencében vagy Kodály Zoltán zeneszerzői és zene-pedagógusi életművének fényképekkel és tanulmányokkal történő tudatosítása. A história megidézését jelenti az impozáns várak és paloták, Isten háta mögötti templomok, temetők, kövek, tárgyak, történeti és természeti tájak „képes” és szöveges életre keltése. De Móser Zoltán meg tudja mutatni azt is, milyen 56-os verseket diktálhat egy lehullott falevél, s mit köszönhetünk a természetnek, amelyen áttetszik a törékeny ember létezése.

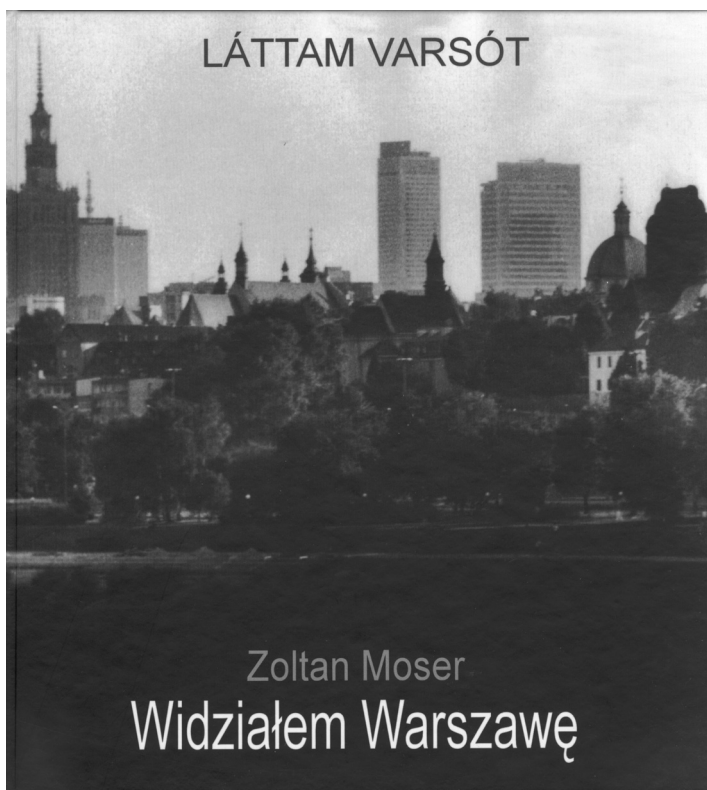
Gazdag életművét áttekintve magától értetődőnek érezzük, hogy nemcsak remek fotóművész, hanem eredeti meglátásaival a befogadót meggyőzni képes irodalom- és művészettörténész, pedagógus és zenetudós,

közíró és szöveggyárázó is, legyen szó „fényesztétikáról”, irodalomról, népköltészetéről, népzeneről. E tárgykörökben eddig több mint harminc könyve jelent meg. Kiállításainak száma meghaladja a kétszázat.

Az ezredfordulót követően tanúja voltam két albuma keletkezésének. Az egyikben Balassi Bálint lengyelhoni emlékhelyeit vette számba, a másikban a Hitler által halálra ítélt és Sztálin által elpusztítani hagyott, de a háborús romokból, hamvakból mégis föltámadt Varsót idéz-

te meg. Varsó az én életemnek szintén része... Mi több, nemzedékem eszmélkedésének, érzelmi, tudati magáralálásának „terepe” is.

Igen, Varsóba bele lehet szeretni. Bele lehetett negyvenegynéhány évvel ezelőtt – az első lengyelországi autóstopozások idején is, amikor még állványok övezték az újjáépített Óvárosban a Szent János katedrális tornyát, s a Belváros egy-egy pontján mozdulatlan élőképként rom jelenítette meg a háború drámáját, a Polónia nemzetközi vonat pedig az azóta múzeummá lett Főpályaudvarra futott be, míg a Vár-téren a Zsigmond-oszloptól kétszáz méterre egyetlen sarokfal meredt torz mutatóujjként az égre. Mert annyi maradt a történelmi Királyi Várból, amit a Várostarténeti Múzeum földszinti vetítőtermében láthattunk a do-

kumentumfilm kockáin... És láthattuk azt is, hogy 1939 szeptemberének első napján toronysisakjából füst gomolygott, amely mintha Isten tízezer felfegyverzett, de tétlen angyalának megindulását sürgette volna. Hitler hiába ítélte 1944. augusztus elején a varsói felkelés kirobbanásának hírére halálra a lengyel fővárost, és utászai pár hónap múlva hiába robbantották fel módszeres alapossgal még épen maradt házait... Varsó élni akart... És bizonyosságát adta annak, hogy életképes. E bizonyosság dokumentumköteteként is lapozgathatjuk Móser Zoltán *Láttam Varsót* című magyar és lengyel nyelvű albumát, amelynek kiadását a varsói Önkormányzat Kulturális Irodája finanszírozta. (Ez is a Móser-album egyik sajátossága.)

Móser Zoltán Varsó-kötete csupa lüktetés, élet és... humor. Fekete-fehér fotográfiai úgy örökítik meg az újjáépített fővárost, hogy képeibe a két világháború közötti, de még a XVII., XVIII. századi Varsó hangulata is belémetesződik. Kővirágfejes amfora és kovácsoltvas lámpa uralja az előteret, míg a láthatárt kör alakú épület vonalazza be magabiztos elsős nebulóként. Alulról, szinte hanyatt fekvő fényképezett párkányélek, fölöttük a dominikánusok templomának oltalmazó tornya. Egy háborút túlélő tűzfal fűrészele beleszagad a ki tudja, hány emeletes toronyházba. Az 1960-as években a Sztálin nevet viselő Kultúra és Tudomány Palotájának keleti szomszédságában három ilyen (vagy ehhez hasonló) épült. Azóta már üvegpalaták sokasága övezi a moszkovita épületegyüttes tornyát, amelynek energiafogyasztása meghaladja egy húszezer lakosú kisváros energiaigényét. De tegyük sietve hozzá, ma már a Kultúra és Tudomány Palotája is kulturális turistautak célpontja, amelyet a szocialista realista

építészeti iránt érdeklődők szükségesnek tartanak meglátogatni, tanulmányozni.

A szerző fényképciklusainak magávalragadó fejezete a *Párbeszéd*, vagyis a feleselő portrék, domborművek, fejszobrok. Stefan Wyszyński bíborosnak a lengyel útszéli Krisztusokra emlékeztető töprengő szobrával átellenes egy falfirka... Ennek az egészalakos absztrakt emberábrának üres kezébe képzelhető el Móser Zoltán masinája, az, amely a könyv képeit élénk varázsolta. Az általa lefotózott vaskorlát árnyékhurka épp úgy fogva tart bennünket, mint a pad egyforma tartású asszonyokkal megrakott torlasza vagy a fáradt tekintetek miatt még áthatolhatatlanabb drótkerítés, meg az ablakszemek labirintusa. Különbö is, mintha Móser albumának sajátos idegrendszerét a mindenütt jelenlevő ablakok, ablakosrok alkotnák. Az élet és a halál együttes jelképe pedig a földre, víztükörrre hullt levél, amely fektében is kész egyetlen lendülettel visszazökkenni az elhagyott faágra.

Gyakran próbáltam választ adni a kérdésre: miért szeretem Varsót? A választ mindig torzította, kimódoltta tette az, hogy átittatták politikai, történelmi érvek is. A változatlanul időszerű kérdésre az eddigieknél pontosabb választ kaptam Móser Zoltán képei révén, aki így vall munkájának keletkezéséről: „Varsóban és Lengyelországban először 1968-ban jártam, azóta sokat és sokszor. Hogy mi vonzott engem? Ugyanaz, mint minden magyar honfitársamat, ezért nem is magyarázom. Ezt a könyvet is nehéz megmagyarázni. Úgy született, hogy észre sem vettem: egyszer csak (baráti kérésre, igaz) lett.”

Vélhető, hogy Móser Zoltánnak minden munkája így születik.

